

ÒSMIRLIK DAVRIDA KOGNITIV RIVOJLANISH VA KOGNITIV JARAYONLAR

¹Abduqodirova Shaxlo Ro'zimurod qizi

Termiz davlat universiteti ijtimoiy fanlar fakulteti pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabasi. +998995551440,

²Normuminova Dilafruz Erkinovna

Ilmiy rahbar : Termiz davlat universiteti ijtimoiy fanlar fakulteti psixologiya kafedrası o'qituvchisi. + 998902451914.
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7830457>

ARTICLE INFO

Received: 06th April 2023

Accepted: 13th April 2023

Online: 14th April 2023

KEY WORDS

Òsmirlik, jinsiy yetilish, qòrqoqlik, xotira, diqqat, tafakkur.

ABSTRACT

Ushbu maqolada òsmirlardagi kognitiv jarayonlar va bu jarayonning òsmir shaxsidagi ahamiyati haqida ma'lumotlar berib òtilgan.

Kognitiv rivojlanish bolaning fikrlash va fikrlash qobiliyatining o'sishini anglatadi. Bu o'sish 6 yoshdan 12 yoshgacha va 12 yoshdan 16 yoshgacha boshqacha tarzda sodir bo'ladi. 6 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalarda aniq fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Bu aniq operatsiyalar deb ataladi. chunki ular ob'ektlar va hodisalar atrofida amalga oshiriladi. 12 yoshdan 16 yoshgacha o'smirlik davri deb ataladi. Bu yosh guruhidagi bolalar va o'smirlar murakkabroq fikrlashni amalga oshiradilar. Ushbu turdagi fikrlash, shuningdek, rasmiy mantiqiy operatsiyalar sifatida ham tanilgan.

12 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan bolalar o'zlarining fikrlash tarzida o'sadilar. Ular konkret fikrlashdan rasmiy mantiqiy operatsiyalarga o'tadilar. Shuni ta'kidlash muhim: Har bir bola murakkabroq fikrlash qobiliyatida o'z tezligida oldinga siljiydi. Har bir bola o'z dunyoqarashini rivojlantiradi. Ba'zi bolalar maktabda mantiqiy operatsiyalarni shaxsiy muammolar uchun ishlatishdan ancha oldin qo'llashlari mumkin. Hissiy muammolar yuzaga kelganda, ular bolaning murakkab fikrlash qobiliyati bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Imkoniyatlar va faktlarni ko'rib chiqish qobiliyati qaror qabul qilishga ta'sir qilishi mumkin. Bu ijobiy yoki salbiy yo'llar bilan sodir bo'lishi mumkin.

Erta o'smirlik davridagi bola: Maktabda va uyda shaxsiy qarorlar qabul qilishga qaratilgan murakkabroq fikrlashdan foydalanadi. Maktab ishlarida rasmiy mantiqiy operatsiyalardan foydalanishni ko'rsata boshlaydi. Hokimiyat va jamiyat standartlariga shubha qila boshlaydi. Ko'p mavzularda o'z fikr va qarashlarini shakllantira boshlaydi va gapira boshlaydi. Farzandingiz qaysi sport turlari yoki guruhlarini afzal ko'rishi, qanday shaxsiy ko'rinish jozibador ekanligi va ota-onaning qanday qoidalarini o'zgartirish kerakligi haqida gapirishini eshitishingiz mumkin.

O'rta o'smirlik davridagi bola: Murakkab fikrlash jarayonlaridan foydalanishda ma'lum tajribaga ega. Ko'proq falsafiy va futuristik tashvishlarni o'z ichiga olgan holda fikrlashni kengaytiradi. Ko'pincha kengroq savollar beradi, kengroq tahlil qiladi. O'zining axloq kodeksi haqida o'ylaydi va shakllana boshlaydi (masalan, men nima to'g'ri deb o'ylayman?).

Turli xil imkoniyatlar haqida o'ylaydi va o'z shaxsiyatini rivojlantira boshlaydi (masalan, men kimman?) Kelajakdagi mumkin bo'lgan maqsadlar haqida o'ylaydi va tizimli ravishda ko'rib chiqa boshlaydi (masalan, men nimani xohlayman?) Tizimli fikrlashdan foydalanadi va boshqalar bilan munosabatlarga ta'sir qila boshlaydi

Kech o'smirlik davridagi bola: Kamroq o'ziga qaram tushunchalar va shaxsiy qarorlar qabul qilish uchun murakkab fikrlashdan foydalanadi. Adolat, tarix, siyosat va vatanparvarlik kabi global tushunchalar haqidagi fikrlarni kuchaytirdi Ko'pincha muayyan mavzular yoki tashvishlar bo'yicha idealistik qarashlarni rivojlantiradi. Munozara va qarama-qarshi fikrlarga nisbatan muvofiqlikni rivojlantirishi mumkin Karyera qarorlarini qabul qilish haqida o'ylashni boshlaydi Kattalar jamiyatida ularning paydo bo'ladigan roli haqida fikr yuritishni boshlaydi

Qanday qilib sog'lom kognitiv o'sishni rag'batlantirish mumkin:

O'smirlar ijodiy va sog'lom kognitiv o'sishni rag'batlantirishga yordam berish uchun siz:

Ularni turli mavzular, muammolar va dolzarb voqealar haqidagi munozaralarga qo'shing.

Farzandingizni siz bilan fikr va fikrlarini baham ko'rishga undang.

O'smirni mustaqil fikrlashga va o'z g'oyalarini rivojlantirishga undang.

Farzandingizga maqsadlar qo'yishda yordam bering.

Ularni kelajak uchun imkoniyatlar haqida o'ylashga chaqiring.

Yaxshi o'ylangan qarorlar uchun o'smirni maqtang.

Yomon qabul qilingan qarorlarni qayta baholashda ularga yordam bering.

Farzandingizning kognitiv rivojlanishi haqida tashvishlansangiz, bolangizning tibbiy yordam ko'rsatuvchi provayderi bilan gaplashing. O'smirlik yoshiga o'tish o'quvchilarning o'qish faoliyatidagi muhim qayta o'zgarishlar bilan bog'liqdir. O'qish faoliyatining yangi va yuqoriroq bosqichi uning mustaqillik darajasi bilan belgilanadi. D.B.Elkonin, T.V.Dragunova va boshqa psixologlar materiallarining ko'rsatishicha, o'smirlik yoshining dastlabki davrida o'qish faoliyati taraqqiyotining bosqichlarida juda katta xar xillikni kuzatish mumkin. Mustaqil ishlarni elementar darajada ham tashkil qila olmaydigan, nihoyatda past, quyi bosqichdan boshlab, mustaqil ishlar fakat uy vazifalarini bajarishda kuzatiladigan qator oraliq shakllardan o'tib, yangi materiallar va xatto bilimlarning yangi sohalari (astronomiya, mexanika, radiotexnika) mustaqil o'zlashtiriladigan eng yuksak bosqichlarni kuzatish mumkin. O'smirlik yoshining boshlanishi o'qish faoliyati eng yuksak bosqichining tarkib topa boshlashi bilan bog'lanadi. O'smir uchun bilish ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan mustaqil bilim o'rttirish tarzidagi o'qish faoliyatining ma'nosi sekin-asta ochila boshlaydi.

Vokelikka bo'lgan ongli munosabatning umuman o'sishi bilan o'smirlarning o'qishga bo'lgan ongli munosabatlari sezilarli darajada kuchayadi. O'zlarining o'qish faoliyatlarida ular sekin-astalik bilan shaxsiy ma'no kasb etadigan xaqiqiy, chuqur bilimlar bilan yangicha munosabatlarda bog'langan yangi, yuksakroq bosqichga ko'tariladilar. Rus psixologlarining tadqiqotlari shuni belgilab berdiki, o'smirlar o'qish faoliyatining motivlari murakkab tuzilishga egadir. O'smirlar o'qish faoliyatining motivlari tarkibiga keng ijtimoiy motivlar (bilim o'rttirishning ijtimoiy jixatdan muhim ekanini anglash, mustaqil hayot va mehnatga tayyorlanish uchun o'qish zarurligi), aslida muvaffaqiyatga intilish, izzat nafs bilan bog'lik bo'lgan bilish motivlari va shaxsiy motivlar (bolalar jamoasida obro' qozonishga intilish va

rahbarlik rolini o'ynash) birga qo'shilib ketgandir. Bunda ba'zan qarama-qarshilik kuzatiladi. Bilim orttirishga bo'lgan intilish maktabdagi o'qishga befarq yoki hatto salbiy munosabatda bo'lish bilan, maktabdagi baholarga «xushchaqchaq-mensimaslik» (D.B.Elkonin) munosabati bilan aralashib qo'shilib ketishi mumkin. Bu o'qishdagi u yoki bu xildagi muvaffaqiyatsizlikka, o'qituvchi bilan bo'lgan nizoga nisbatan o'ziga xos reaksiya bo'lishi mumkin. O'smir odatda o'zining o'qishdagi muvaffakiyatsizliklarini qattiq ichdan kechiradi, lekin uning izzat nafi ba'zan bu muvaffaqiyatsizlikka bo'lgan xaqiqiy munosabatni niqoblash xoxishini tug'diradi. Natijada o'quvchi o'qishdagi muvaffaqiyatlarga o'zini mutlaqo befarqdek va beparvodek tutadi, xatto soxta mardlik ko'rsatmoqchi bo'ladi. Oqituvchi va tarbiyachi uchun bolalarning osmirlik davri psixologiyasini bilish psixologik nuqtai nazaridan ham pedagogik nuqtai nazaridan ham muximdir. Bu davrni biz yana otish davri ham deb ataymiz. Osmirlik davri asosan 11-15 yoshdagi bolalarni o'z ichiga qamrab oladi, ya'ni 5-8 sinf oquvchilarini. Osmir oquvchilarni ta'lim va tarbiya berish ishlarida uchraydigan ayrim qiyinchiliklar bu yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishi va hususiyatlarini ba'zan etarli darajada bilmaslikdan yoki inkor qilishdan kelib chiqadi.

Kichik va katta yoshdagi maktab oquvchilariga qaraganda osmirlik yoshidagi bolalarni tarbiyalashda juda kop qiyinchiliklar bo'ladi. Chunki, kichik bolaning katta odamga aylanishi jarayoni juda qiyin kechadi. Bu jarayon osmirlar psixologiyasining odamlar bilan bolgan munosabat formalarining jiddiy ravishda ozgarishi, hamda hayot sharoitining ozgarishi bilan bogliqdir.

Bu davrda osmirlarning oz shaxsiy fikrlari paydo boladi. Ularda oz qadr-qimmatlari haqidagi tushuncha kengayadi. Ilmiy psixologiyaning aniqlashi boyicha osmirlarning psixik taraqqiyotini xarakatga keltiruvchi kuchlar, ularning faoliyatlari bilan tug'iladigan extiyojlar bilan bu extiyojlarni qondirish imkoniyatlari o'rtasidagi dialektik qarama-qarshiliklarni yuzaga kelishi va bartaraf qilinishidan iboratdir. Qarama-qarshiliklar ancha yuksak darajadagi psixik taraqqiyotini, ancha murakkab shakldagi faoliyat turlarini va shaxsning qator yangi psixologik hususiyatlarini tarkib toptirish orqali bartaraf qilishdan iboratdir. Shundan keyin psixik taraqqiyotning yuksakroq bosqichiga o'tiladi. Bola boshlangich sinfni tugatadi. Bolaning orta maktabda o'qishga o'tishi uning hayotida burilish davri hisoblanadi. O'smirlarning yangi ijtimoiy jixatdan tashkil topgan va rang-baranglantirilgan faoliyatni uning psixologik hamda shaxsning tarkib topishiga asos, sharoit va vosita xizmat qiladi. Shunday qilib, o'smirlarga ta'lim-tarbiya berishning yangi togri usullari hamda vositalarni topishi uchun o'smirlik yoshining o'ziga xos hususiyatlarini jismoniy va psixologik taraqqiyotini yaxshi bilishimiz kerak. O'smirlik yoshining mazmuniy xarakteritsikasi vaqt o'tishi bilan o'zgarib boradi, chunki inson xayotining xususan ijtimoiy sharoitlari ozgaradi.

Psixologiya taraqqiyotining biologik omillariga o'smirlar ongiga ogir, ba'zan kuchi etmaydigan bo'lib tushadigan, ularni jiddiy psixik inqirozga va hayajonga soladigan, masalan: o'smirlar uchun xarakterli bo'lgan norozilik, qo'pollik, qaysarlik, o'z-o'zini analiz qilishga moyillik sub'ektiv olamga va shunga o'xshash hislatlarni keltiradigan jinsiy etilishga nixoyatda katta axamiyat beradilar.

O'smir kichik maktab oquvchilaridan farq qilgan xolda birinchi bo'lib ilmiy bilishda ishtirok etadi. Uning oldida birinchi faqat ayrim narsa va hodisani emas, barcha narsa va hodisalar uchun umumiy bo'lgan qonuniyatlarni tushunish bo'lib olish uchun ishlatiladi. Agar

kimki maktab yoshi asosan narsalar, tabiat va jamiyat hodisalari to'grisida tasvirlar topilishdan iborat bolsa, o'smirlik yoshida ana shu tabiat va jamiyat hodisalar to'grisida sitsematik tushunchalar paydo boladi. Beshinchi sinfdayoq ayniqsa oltinchi sinfga kelib fizika, algebra, geometriya, tarix fanlari o'tila boshlanadi. Abstrakt tafakkur tez o'sa boshlaydi. Oquvchilar hodisalarning sabablarini tushunishga hodisalarni ma'lum qonuniyatlar doirasida ifodalashga bu qonuniyatlarda foydalanishga intiladilar. O'smirlik yoshining rivojlanishiga koproq mehnat faoliyati ta'sir krsatadi. O'smirlik yoshida mehnat ancha uyushqoqlik xarakterida boladi. O'smirlik shaxsning tarkib etishida o'yin ahamiyatini yoqotmaydi. O'yin osmirlik yoshida yuksak ahloqiy tuyg'ularning irodaviy xarakter xislatlarning o'sishiga yordam beradi. Oyin osmirni intizomli bolishga orgatadi, oyin oylashga, fahimlashga eslab qolishga biror narsani qilishdan oldin planlashtirishga va diqqatli bolishga da'vat etadi.

O'smirlik kollektivi boshlangich sinf oquvchilari kollektiviga qaraganda maktabda ham uyda ham, butunlay boshqa o'rin tutadi. Boshlangich sinflarda o'quvchilarning qiziqishi va faoliyatlari asosan sinf ishlari bilan cheklangan bo'ladi. O'smirlik davrida diqqat, xotira, tasavvur to'la mustakillik kasb etib, endi ularni o'z ifodasiga ko'ra boshqara oladigan bo'ladi. Bu davrda qaysi etakchi funktsiya (dikkvti, xotirasi yoki t'savvur ustunlik qilayotgani yaqqol namoyon bo'lib, Xar bir o'smir o'zi uchun axamiyatliroq bo'lgan funktsiyani e'tiborga olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu funktsiyalarning rivojlanish xususiyatlarini ko'rib chikamiz.

Diqqat: Agar kichik maktab davrida ixtiyorsiz diqqat ustunlik kilsa, o'smirlik davrida bola o'z diqqatini o'zi boshqara oladi. Dars davomida intizomning buzilishi aksariyat xollarda o'quvchilar diqqatsizligidan emas, balki ijtimoiy sabablar bilan belgilanadi. O'smir o'z diqqatini to'la ravishda o'zi uchun axamiyatli bo'lgan va yuqori natajalarga erishishi mumkin bo'lgan faoliyatlarga qarata oladi. O'smirni diqqati yaxshi boshqariladigan va nazorat etiladigan darajada rivojlangan bo'lishi mumkin. Bolaning rivojlanayotgan ixtiyoriy diqqati o'qituvchi tomonidan doimo qo'llab-quvvatlanishi juda zarurdir. Pedagogik jarayonda ixtiyorsiz diqqatni ixtiyoriy diqqat darajasiga ko'tgarish uchun bir kancha uslublar ishlab chiqilgan, shuningdek, o'smirning dars jarayonida o'z tengdoshlari orasida o'zini ko'rsatishi uchun sharoitni yaratilishi xam o'smirdagi diqqatni ixtiyorsizlak ixtiyoriga aylanishida zamin bo'lib xizmat qilishi mumkin. Lekin, o'smirlik davrida juda qattik charchash xolatlari xam bo'ladi, Aynan 13-14 xamda 16 yoshlarda charchash chizigi keskin ko'tariladi. Taraqqiyotning bu tiklangan tipi o'smirni yangi yosh bosqichi katta maktab yoshiga o'tishga tayyorlaydi. O'smirlik yoshi kishi shaxsining tarkib topish jarayonida alohida o'rin tutadi. Bu davr asosiy davr hisoblanadi. Chunki bu yoshda g'oyat muhim psixologik o'zgarishlar paydo boladi. Har xil psixologik ozgarishlar va shaxsning taraqqiyoti, eng avvalo, mana shu shaxsning faoliyat xarakteriga bog'liqdir. O'smirning faoliyati o'qish mehnat va o'yin jarayonlarini o'z ichiga oladi. O'smir xotirasining o'ziga xos xususiyati ancha murakkab assotsiatsiyalarni, yangi materialning eskisi bilan bog'lanishini aniqlash, yangi materialni bilimlar sistemasiga kiritishdir. Yu.A.Samarin va uning xodimlari bilimlar tizimini tarkib toptirish jarayoni xar xil darajadagi assotsiatsiyalarni belgilab olishga aoslanishini aniqlaganlar. O'smir kichik maktab yoshidagi bola uchun xarakterli bo'lgan ayrim assotsiatsiyalar (Yu.A.Samarinning fikricha, lokal assotsiatsiyalar) va alohida sistemali assotsiatsiyalar (bir-biridan ajralgan xolda mavjud bo'ladigan alohida masalalarga doir xususiy bilimlar) xosil qilishdan ancha yuqori darajada-

fanlar ichidagi (sistemalar ichidagi) assotsiatsiyalarni (o'quv predmeti ichidagi bilimlarini aks ettiruvchi assotsiatsiyalarni) tarkib toptirish darajasiga o'tadi, o'smirlik yoshining oxirida eng yuksak darajaga-fanlararo (sistemalararo) assotsiatsiyalarga o'tish uchun sharoit yaratiladi. Bu turli o'quv predmetlarining materiallarini bir-biri bilan bog'lash, xar xil fanlardan beriladigan bilimlarning umumiyligini, birligini tushunish imkonini beradi. Diqqatning taraqqiy etishi ma'lum ziddiyatlari bilan: bir tomondan, o'smirlik yoshida barqaror, ixtiyoriy diqqatning tarkib topishi bilan, boshqa tomondan, o'smirdagi taassurotlar, kechinmalar, jo'shqin aktivlik va impulsivlik ko'pincha beqaror diqqatga olib borishi bilan, uning tez chalg'ishi bilan ajralib turadi. Hamma narsa ish sharoitiga, materialning mazmuniga, o'quvchining kayfiyati va psixik xolatiga, uning ishga bo'lgan munosabatiga bog'liq bo'ladi. Diqqatning tanlovchilik qobiliyati, ya'ni uning turlicha xarakteristikasi o'sha narsaga bo'lgan qiziqish ko'lami va darajasiga bog'liq bo'lishi o'smirda juda yaqqol ifodalangan. Bu darsda (uzi yoki yoki darsda) e'tiborsiz va parishonxotir bo'lib o'tirgan o'quvchi boshqa, o'zi yaxshi ko'rgan darsda nihoyatda, xushyor, fikrini bir yerga to'plab olib, hech narsaga mutlaqo chalg'imasdan bimalol ishlashi mumkin. Tadqiqotlar shuni kursatdiki, o'smirlik yoshida diqqatning ko'lami, shuningdek, diqqatni bir operatsiyadan boshqa operatsiyaga qaratish, faoliyatning bir turidan boshqa turiga jalb etish qobiliyati sezilarli darajada ortadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilardan farqli ularoq, o'smir uchun odatda o'z faoliyatini o'zgartirishga qandaydir aloxida psixologik tayyorgarlik ko'rish talab etilmaydi.

Diqqatni tashkil etishning eng yaxshi usuli o'qituvchining qandaydir aloxida usullarni qo'llanishga emas, balki o'qish faoliyatini o'smirda diqqatni uzoq vaqt mobaynida biror narsaga chalg'itish uchun na vakt, na istak va na imkoniyat qolmaydigan qilib uyushtira olishiga bog'likdir. Qiziqarli ish, qiziqarli dars o'smirni shunchalik qamrab olishga qodirki, u juda uzoq vaqt davomida zo'r ishtiyoq bilan ishlaydi. Shunisi ham borki, o'smir uchun qiziqarli bo'lgan narsa-hamisha ham shunchaki qiziqarli narsa emas. Ishning bir turidan boshqa turiga vaqti-vaqti bilan o'tib turiladigan mazmunli mashg'ulotlar, aktiv bilish faoliyati, ana shu narsa darsni o'smir uchun qiziqarli darsga aylantiradi, ana shuning o'zi uning diqqatini uyushtirishga yordam beradi.

N.F.Dobrinin va uning xodimlarining tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, o'smirlar irodaviy zo'r berish bilan ushlab turiladigan ixtiyoriy diqqatdan keyingi diqqat deb ataladigan diqqatga tobora ko'prok o'tib bormoqdalar. Bu diqqat oldindan o'ylab qo'yilgan va muayyan maqsadga qaratilgan diqqat bo'lib, ishga «kashfiyotlar»ga bo'lgan qiziqishning asta-sekin ortib borishi asosida yuzaga keladi, shunga ko'ra ham bu diqqatni tutib turish uchun irodaviy kuch sarflash talab etilmaydi.

O'smirlik yoshida fikrlash faoliyatida muhim siljishlar yuz beradi. Kichik maktab yoshida erishilgan tafakkur taraqqiyotining darajasi o'smirda fan asoslarini muvaffaqiyatli va sistemali o'rganish imkonini beradi. O'rganiladigan fanlarning mazmuni va o'quv kurslari tuzilishining mantiki bilimlarni uzlashtirishning yangi xarakterini, mustakil tafakkurga tayanishni talab etadi, abstraktsiyalash va umumlashtirish, taqqoslash, mulohaza yuritish, xulosalar chiqarish, isbotlash qobiliyati zarur bo'ladi. Biroq, shuni nazarda tutish kerakki, hamma o'smirlar ham isbotlovchi tafakkurga osongina o'tavermaydilar. Ulardan ba'zilariga, masalan, umumlashtirilgan geometrik isbot goyasining uzi tushunarli bo'lmaydi: o'zingning xaq yoki noxaq ekanligingni ko'rib turib ishonch xosil qilganingdan keyin isbotlab o'tirishning nima

kerakgi bor? O'smirlardan biri hayron bo'lib, bunday deb javob bergan: «O'qituvchi doskaga ikkita teng uchburchakni chizadi va ularning teng ekanligini uzok vaqtgacha tushuntirib o'tiradi».

Umumlashtirilgan va muhokamali tafakkurni taraqqiy ettirish uchun matematikani o'qitish juda muhimdir. Algebrani sistemali tarzda o'rgana boshlash umumlashmani umumlashtirish bilan bog'liq bo'lgan yuqoriroq darajasiga o'tishga yoki ikki baravar abstraktsiyaga o'tishga rag'batlantiradi (arifmetika predmetidan soni abstraktsiyalashdir). Geometriyani o'rganish fikrlash, isbot qila bilish, mantiqan qat'iy asoslash ko'nikmalarini o'stiradi.

Xulosa. Nafaqat o'smirlik davrida balki, boshqa yosh davrlarida ham kognitiv jarayonlar muhimdir. Lekin o'smirlik davrida kognitiv jarayonlar o'zining yuqori ta'sirini o'tkazadi. Kòproq bu davrda faoliyat o'qishga qaratilganligi sababli kognitiv jarayonlar ketma-ketlikda o'z vazifasini bajaradi. Bu davrda kognitiv jarayonlar umumiy holatda bòladi va o'smir shaxsining aqliy yetuklashuviga yordam beradi.

References:

1. Xonnazarova M, Fayzieva Sh. "Rivojlanish psixologiyasi" 2017.
2. Elizabeth J. Susman, Lynne, V Feagans William J Ray - Emotion, Cognition, Health, and Development in children and Adolescents (psychology press -2014)
3. Kathleen M Galotti- Cognitive development Infancy Trough Adolescence (second edition - 2017)